

Rafael Mendía

Educació Compensatòria per a Adolescents amb dificultats socials en el País Basc.

En l'article es presenten les iniciatives d'educació compensatòria que s'han articulat a la Comunitat Autònoma del País Basc des de l'any 1984 fins als nostres dies, reflexionant sobre la seva viabilitat en un futur pròxim a causa de la implantació generalitzada de l'Educació Secundària Obligatòria. Les possibilitats de tractament de la diversitat en aquesta etapa educativa poden ser una bona oportunitat per normalitzar la resposta educativa a adolescents amb dificultat social. La seva aplicació restrictiva junt al predomini de determinades mentalitats selectives en el professorat, poden abocar els nostres adolescents de medi desfavorit a viure al mateix tipus d'experiències d'inadequació del sistema i de segregació escolar viscudes a l'inici dels 80 i per a qui es posaren en marxa els programes d'educació compensatòria. La realització de Projectes Educatius i Curriculars amb caràcter compensador i dissenyats per a donar resposta a les necessitats de l'alumnat amb dificultat social, junt amb la col.laboració de diferents xarxes comunitàries podria ser una bona aproximació en la recerca de determinades mediacions educatives que impedeixin la segregació dels nostres adolescents.

Introducció

La presa de consciència de l'existència d'àrees de pobresa a la nostra comunitat autònoma va suposar un trauma tan rellevant per a tots els responsables de la política social que la seva primera reacció va consistir en tractar d'ignorar el problema, tot ocultant aquesta realitat mitjançant desqualificacions respecte a l'estudi que el va fer patent. Més tard l'enteniment i la reflexió va ser possible gràcies a diversos factors conjunturals, que propiciaren la implantació de mesures per afrontar la pobresa en el nostre país.

Ja a l'Informe *La Pobresa en la Comunidad Autónoma Vasca* realitzat pel nostre *Gabinete de Apoyo a la Viceconsejería de Empleo y Bienestar Social* publicat l'any 1987 es fan algunes constatacions:

Els joves d'origen en llars pobres es veuen afectats per problemes, conseqüència inevitable dels quals resultarà ser un nivell cultural mitjà molt més baix que el dels joves que tenen els seus orígens en llars no pobres. Els mecanismes de desigualació educativa condicionen alhora una situació diferencial pitjor davant el mercat de treball. Cosa que evidencia que les probabilitats futures de la pobresa dels nens i joves amb origen en llars actualment pobres són desproporcionadament majors que la d'aquells nens i joves que procedeixen de llars no pobres. La pobresa, tendeix doncs, a

reproduir-se. I no tan sols en el sentit de reproducció de les estructures que la fan possible, sinó també en el sentit que afectarà aquelles persones, els pares dels quals ja la visqueren.

El Comitè Econòmic i Social de les Comunitats Europees sobre *La Pobresa* amb data 12 de juliol de 1989 va emetre un Dictamen, que exposa les conclusions coincidents amb les de l'Estudi de la Pobresa en el País Basc; vénen a dir que *els joves que pateixen fracassos escolars procedeixen generalment de famílies en què els pares han viscut les mateixes dificultats. Aquestes dificultats es veuen, avui, agreujades per la complexitat dels coneixements que s'han d'adquirir i de les condicions de vida (per exemple, la incidència de la societat de consum), en conseqüència, continua l'esmentat Dictamen, aquests joves entren en l'espiral del fracàs des de l'escola. L'escola, que hauria, en principi, d'esborrar les diferències, es converteix per a ells en la primera etapa de la marginació. Fet que condueix els joves, bé a rebel·lar-se, bé a tancar-se en si mateixos o a aïllar-se. Per als alumnes amb fracassos escolars greus, l'escola condueix a l'atur o a feines aleatòries i sense avenir.*

Educació Compensatòria

Va ser l'any 1984 quan el terme *Educació Compensatòria* s'incorporà a la cultura educativa de la nostra Comunitat Autònoma, i no ha estat fins a l'any 1993 que la legislació escolar de la C.A.V. l'incorpora amb carta de naturalesa al seu ordenament jurídic.

La **Llei de l'Escola Pública Basca** (Ley 1/1993 de 19 de febrer) es defineix com plural, bilingüe, democràtica, al servei de la societat basca, lligada socialment i cultural amb el seu entorn, participativa, compensadora de les desigualtats i integradora de la diversitat (art. 3.1.).

Entre les finalitats de l'escola pública basca cal senyalar expressament la de *garantir l'exercici efectiu del dret a l'educació, constitucionalment reconegut. Eliminant els obstacles econòmics, socials o de qualsevol altra mena que ho impedeixin i actuar en tots els nivells, etapes, cicles i graus, com element de compensació de les desigualtats d'origen dels alumnes.*

De la mateixa manera, se senyala en l'Article 10 que *a l'escola pública basca s'adoptaran mesures positives que contribueixin a la supressió de les situacions de discriminació existents.*

L'Article 11 diu que *les potestats dels poders públics estan orientades, a l'escola pública basca, vers la realització efectiva del dret a l'educació i, en particular, a la possibilitat d'accés a l'escolarització i a la culminació amb èxit del procés educatiu.*

En els deu anys que han transcorregut des de la posada en pràctica de Programes i accions d'Educació Compensatòria fins el seu reflex a la legislació, moltes han estat les iniciatives, no sempre ben recolzades administrativament i/o econòmica, patint els mals de les iniciatives voluntàries i d'aquelles destinades a col·lectius i comunitats desafavorits. Fruit de les experiències i iniciatives portades a la pràctica poden extreure's algunes notes que defineixen una educació compensatòria. Són les següents:

1. Enriquiment ambiental. S'ha d'oferir al nen una àmplia gamma d'estímul per provocar-li el funcionament d'operacions cognitives que, degudament sistematitzades, puguin originar un augment qualitatiu i quantitatiu de les habilitats del pensament.

2. Estimulació precoç. Com a mitjà per enfortir el desenvolupament intel·lectual i facilitar l'aprenentatge.

3. Continuïtat dels estímuls. S'ha posat de manifest amb diferents programes compensatoris que sense aquesta continuïtat estan destinats al fracàs.

4. Tractament de les dificultats d'aprenentatge acusades per l'alumne a través d'una acció diferenciada, especialment en tècniques bàsiques (llenguatge oral, vocabulari, lectura, escriptura, càlcul, etc.).

5. Connexió amb el currículum escolar. Entenent que l'activitat compensadora no és quelcom complementari en el centre educatiu, sinó una línia de reforç i motivació inserida en els propis processos didàctics.

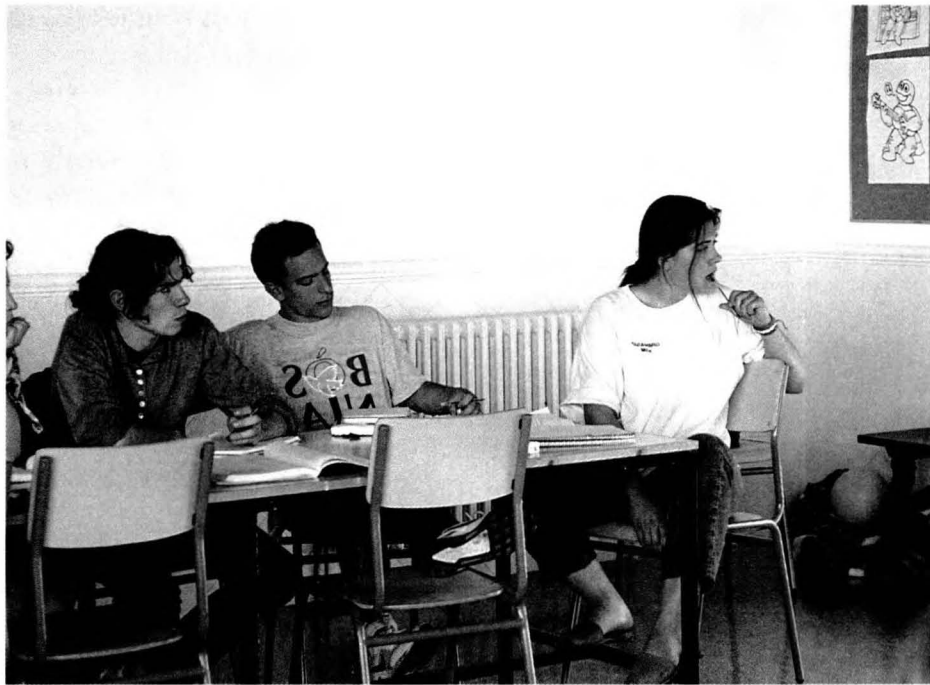
6. Organització de mitjans i recursos pedagògics. A través de l'establiment d'equips de recolzament i centres de recursos que en una estructura de centre o districte escolar puguin facilitar una millor atenció als problemes.

7. Recolzament família. Com acció de reforç en educació compensatòria, a través de l'establiment d'accions formatives dels pares i sol·licitant una participació en el programa educatiu que s'exerciti amb els alumnes.

De totes formes cal fer insistència que, vistes les coses des d'avui, possiblement cal ressaltar que és més convenient parlar menys de sistemes d'ajustament diagnòstic/acció, i més de transformacions pedagògiques reals en el sistema educatiu; menys d'educació compensatòria i més d'educació simplement, ja que aquesta, en si mateixa, si és real i autèntica complirà la funció de compensar les desigualtats d'origen, com senyalen els fins de l'escola pública basca.

Les experiències en el marc de l'educació compensatòria en el País Basc

A la Comunitat Autònoma del País Basc s'han posat en marxa, amb divers grau d'implantació i divers nivell d'èxit, una serie de iniciatives que poden entroncar-se en el que anomenem: *Programes d'Educació Compensatòria*

per a Joves amb dificultat social. Les més rellevants han estat les següents:

- Centres d'Educació Compensatòria
- Aules Pretaller d'Educació Compensatòria
- Centres d'EPA per a joves o Programes per a joves en centres d'EPA ordinaris
- Formació Professional adaptada
- Aules d'aprenentatge de Tasques per a alumnes amb necessitats educatives especials
- Centres d'Iniciació Professional

A. Els Centres d'Educació Compensatòria

La generalització de l'educació obligatòria fins als catorze anys (Llei General d'Educació de 1970) va trobar grans dificultats per respondre adequadament a les diferents individualitats, produint-se d'aquesta forma, el que s'ha anomenat *fracàs escolar*. Davant d'aquesta situació es posaren en marxa els programes d'Educació Compensatòria (1984) a la Comunitat Autònoma del País Basc com programes interinstitucionals amb actuacions prioritàries en el marc de l'Acció Social per a aconseguir els següents objectius:

- Oferir una escolarització alternativa a l'alumnat desescolaritzat de 14-16 anys.

- Possibilitar un currículum més flexible i adaptat a l'alumnat escolaritzat de 14 a 16 anys amb un alt fracàs escolar per evitar un abandonament massiu i prematur de tot tipus de formació.

En aquest moment els Programes en Centres d'Educació Compensatòria es troben en procés de revisió a causa de la immediata implantació de l'Educació Secundària Obligatòria i les eines de tractament de la diversitat que en ella es contemplen en especial la *Diversificació Curricular*.

De fet, en el País Basc, es consolidà una xarxa socioeducativa per a l'atenció a col·lectius juvenils que abandonen o rebutgen el sistema escolar reglat. Una d'elles, l'anomenada específicament *Compensatòria* està destinada a joves de 14 a 16 anys i el model educatiu ha estat el Centre Pedro Anitua de Vitòria creat per iniciativa de l'ajuntament de Vitòria-Gasteiz i el Departament d'Educació del Govern Basc i gestionada com un *Consorci d'Educació Compensatòria* constituït pel Departament d'Educació, l'Ajuntament de Vitòria-Gasteiz i la Diputació Foral d'Alaba.

Aquest model d'intervenció ha estat seguit de diferents variants pels altres centres d'Educació Compensatòria, existents a Guipúscoa i Biscaia, dependents dels Consorcis d'Educació Compensatòria i altres entitats privades. De la mateixa manera els seus principis i propostes han estat seguides d'iniciatives puntuals referides a Aules Pretaller, també vinculades al Programa d'Educació Compensatòria.

El Centre Educatiu Pedro Anitua

En el Centre Educatiu *Pedro Anitua* es parteix d'uns principis o forces que estan en la base del seu Projecte Educatiu i Curricular.

1. Des de la relació educativa interpersonal es pretén oferir a l'alumnat espais que potenciïn la seva integració personal i el seu procés de progressiva socialització, a través d'una relació positiva amb els seus iguals i amb els adults.
2. És de vital importància per a l'alumnat del centre, el desenvolupament de l'estructuració cognitiva, donades les fortes carències que presenten en aquest sentit bona part d'ells. A vegades resulta difícil que s'estableixin relacions encara en el camp d'allò concret, i molt menys en el terrenys d'allò abstracte.
3. La significació i funcionalitat dels aprenentatges que vénen determinats per l'elecció de continguts estretament lligats amb la vida, dels que es pugui fer ús quan les circumstàncies així ho exigeixin: la sortida al carrer, a la vida, no és un tema que puguem resoldre amb muntatges d'activitats puntuals de dies concrets. En aquesta escola no hi ha *textos, ni classes, ni lliçons*.
4. La interdisciplinarietat és, doncs, una altra de les idees eix que permet

**La significació
dels
aprenentatges
que vénen
determinats per
l'elecció de
continguts
estretament
ligats amb la vida**

**Una acció
educativa vital
que permeti
l'adquisició d'uns
continguts
culturals i socials
bàsics**

establir els criteris més adients per a la reestructuració del programa.

5. La recuperació de la seva imatge, tan deteriorada en aquests nois i noies, la seva pròpia autoestima, que serà el motor que els permetrà afrontar treballs de major dificultat, la reincorporació, en alguns casos, a estudis reglats, i la possibilitat de mirar el procés de qualificació per entrar en el món laboral com quelcom al seu abast.

En el projecte marc, elaborat amb referència i punt de partida per a l'experiència, apareixen dissenyats els objectius generals que posteriorment s'han anat desenvolupant i concretant en les programacions de les diverses àrees, segons la següent formulació:

1. *Desenvolupar una acció educativa integral per la qual l'alumnat pugui millorar la seva maduresa i equilibri personal, mitjançant l'atenció adequada al desenvolupament física, emocional afectiu, cognitiu, conductual i de les seves motivacions personals.*

Això suposa:

- Atendre individualment i realitzar entrevistes personals de l'alumnat amb el psicòleg i l'animador.
- Potenciar l'expressió corporal, musical, plàstica artesanal i tota activitat que possibiliti la manifestació de tot el ser ésser en llibertat.
- Realitzar activitats esportives, individuals i col·lectives.
- Atendre l'educació per a la salut (higiene, educació sexual...).
- Realitzar entrevistes individuals amb els pares de cada alumne.

2. *Desenvolupar una acció educativa que ajudi a millorar la seva integració social mitjançant la participació d'un grup d'iguals i la relació amb models de comportament adult, que li serveixin com a referència per al seu creixement.*

Això suposa:

- Crear grups petits de quinze alumnes com a àmbit principal de relació interpersonal.
- Realitzar amb aquest grups activitats dinàmiques, orientades per un especialista de relacions intergrupals.
- Fomentar un estudi de relació basat en l'acceptació i valoració positiva de l'altre, en allò que es refereix a la relació alumne-mestre, alumne-alumne i mestre-mestre.
- Potenciar les relacions intergrupals.
- Oferir als alumnes possibilitats de participació en les responsabilitats del Centre (representant de grup, manteniment...).

3. *Desenvolupar una acció educativa útil que promogui actituds positives vers el món laboral mitjançant l'adquisició d'hàbits i coneixements bàsics professionals.*

14-16 anys

Això suposa:

- Oferir als alumnes el conèixer les possibilitats, iniciació pràctica, requisits, etc, de diversos oficis, mitjançant la creació de tallers polivalents.
 - Organitzar aquesta polivalència de forma flexible, però estructurada, de manera que els alumnes passin per tots els tallers, a fi i efecte que puguin escollir posteriorment segons els seus interessos.
 - Delimitar en el Centre el període en què els alumnes hauran de passar per les diferents activitats.
 - Informar els alumnes de les sortides professionals dels diferents oficis.
 - Possibilitar la col.laboració dels pares en els diversos tallers.
- 4. Desenvolupar una acció educativa vital que permeti l'adquisició d'uns continguts culturals i socials bàsics, mitjançant la vinculació del Centre a la vida i a l'entorn.**

Això suposa:

- Conèixer els interessos, motivacions, necessitats i característiques dels alumnes.
 - Programar de forma individualitzada atenent el nivell i característiques de l'alumne, de forma que cada un tingui el seu propi programa de progrés.
 - Treballar de forma conjunta i interdisciplinària totes les àrees.
 - Proporcionar uns continguts molt bàsics que serveixin per desenvolupar-se en la vida.
 - Utilitzar una metodologia inductiva i experimental.
 - Formular els objectius operatius de manera que marquin fites petites i progressives.
- 5. Desenvolupar una acció educativa orientadora personal i professional durant la permanència en el Centre i, almenys, durant un any més.**

Això suposa:

- Conèixer les característiques de personalitat, intel.ligència, coneixements i interessos de l'alumne, així com la seva evolució personal i grupal.
- Informar sobre el món laboral actual i les possibilitats reals que ofereix.
- Animar i orientar els alumnes a inserir-se en els Tallers Professionals d'Educació Compensatòria.
- Animar i orientar els alumnes que puguin i vulguin inserir-se en ensenyaments reglats.
- Orientar la sortida de l'alumne del Centre i mantenir un seguiment durant un any.

Les àrees de treball del currículum després de l'evolució que han anat experimentant durant aquest anys han quedat configurades tal i com apareixen descrites en el *Disseny curricular*.

Aula-Taller
Cruïlla. Confecció

Area d'Instrumentals

- Comprensió oral i escrita
- Expressió oral i escrita
- Càlcul-Raonament

Area de Tallers: Coneixement de l'entorn

- Plàstica
- Informàtica
- Electro-mecànica
- Fusta

Area d'Integració del Cos

- Taller de Vida Quotidiana
- Esport-Educació Física
- Taller d'Expressió Corporal

Area d'Estructuració Cognitiva

- Programa d'enriquiment Instrumental

Area de Formació Psico-social

- Grup Base
- Manteniment
- Optatives

B. Aules Pretaller d'Educació Compensatòria

Com ja és sabut el Reial Decret de 1983 sobre Educació Compensatòria (11-5-83) va posar en marxa a Espanya una cobertura legal per a la realització de múltiples experiències en el terreny de la compensació social.

Entre elles, tenen rellevància per al nostre estudi les referides a *aules* per a adolescents i joves desescolaritzats, o en risc d'estar en aquesta situació, que ofertant una complementació a la seva formació bàsica, preparen la seva reinserció en el sistema educatiu o la seva inserció en el sistema productiu. Són les experiències que s'han agrupat també sota l'apellatiu de *tallers juvenils d'inserció socio-laboral*.

En general han estat experiències molt diverses i merament experimentals. Moltes d'elles amb pocs mitjans i amb resultats molt dispars. Han estat basades, en general, en el voluntarisme de les persones implicades i sense un marc institucional massa precís.

És evident, per altra banda, que aquestes experiències sortiren al pas d'una urgència social de primer ordre: la dels adolescents de més de 14 anys desescolaritzat i en atur o bé en risc de passar a aquesta situació. Posaren en pràctica intuïcions i programes molt similars als anomenats *de Transició* en la Comunitat Europea i, com s'ha dit, es van inspirar en el Projecte model adaptat al context ordinari.

**Les Aules pretaller
haurien d'haver
constituït una nova
forma d'educar**

Aquestes aules sorgeixen com alternativa a aquells *marginats grups C*, on s'agrupava els alumnes amb evident retard escolar associats a problemes de comportament; suplien també a aquelles sempre descrites com necessàries al voltant de l'E.G.B. i sempre inexistents *classes de recuperació* i *aules de recolzament* on unes vegades realitzades pel tutor voluntariós, i d'altres pel Professorat d'Educació Especial, s'intentava, sense gran èxit, remotivar, recuperar, reconduir una trajectòria escolar realment calamitosa.

L'Aula Pretaller neix com una versió renovada de l'Aula de Recolzament en el Cicle Superior d'E.G.B. i té com a finalitat ser un espai d'acollida, de recuperació, de promoció d'aprenentatges significatius amb pretensions d'iniciació professional, remotivadora. En aquesta aula pretaller es pretenen aportar noves metodologies com el mètode dels projectes i centre d'interès i aquells mètodes en què es combina allò que és pràctic amb allò útil.

Si bé aquestes aules han suposat un avenç significatiu per a la resposta adequada a l'alumnat en dificultat social, també han mostrat les seves insuficiències entre les quals cal destacar: la dificultat de la *recuperació*; allò rellevant de la resposta segregada i la tradicional delegació de la responsabilitat compartida de l'equip docent del centre escolar en el treball educatiu als Professors de l'Aula Taller; el possible reforçament de comportaments marginals en els entorns ordinaris; rarament afectava la dinàmica general del centre modificant els seus plantejaments de manera que progressivament fessin innecessària l'existència d'aquest recurs configurant-se cada cop més com un aula *contenedor*, essent d'aquesta manera una situació quasi sense sortida lògica.

Hauríem de dir que un centre que es planeja la seva intervenció responent a les necessitats d'un medi desafavorit, junt a accions específiques, ha de plantejar-se una sèrie de propostes educatives que incideixin en el conjunt de l'oferta socioeducativa, els mètodes, l'organització, els recursos, etc. Entre ells trobem: agrupament flexibles, tallers per àrees, la interdisciplinarietat, els projectes i centres d'interès, les unitats didàctiques, aules per a la vida quotidiana i el desenvolupament a la comunitat, aules per a una tecnologia bàsica.

Les Aules pretaller en la nostra Comunitat haurien d'haver plantejat algunes qüestions significatives perquè trobessin el seu sentit en un entorn dominat per la tensió academicista dels centres escolars. Haurien d'haver constituït, en definitiva, una nova forma d'educar. És a dir: ensenyar allò que es necessita per a desenvolupar-se en la vida; escollir les habilitats que siguin més importants per a la vida social; adequació de l'edat de cada qual; assolir que les habilitats que s'aprenuin puguin utilitzar-se fora de l'escola; introduir pràctica vinculada a la vida real; implicació dels pares i

alumnes; adaptacions dels objectes i instruments de treball; participació en el seu disseny i posada en pràctica dels propis alumnes; establiment de xarxes humanes significatives per a l'alumnat que l'ajudin a trobar el seu paper dins la comunitat i la societat.

Normalment han comprès aprenentatges bàsics en quatre àrees diferents de: Expressió numèrica, expressió verbal, sociocultural, pràctica esportiva, etc, i sempre vinculades a un establiment escolar ordinari.

C. Centres d'EPA per a joves o Programes per a joves en centres d'EPA ordinaris

També els centres d'Educació d'Adults, en molts casos, han rebut alumnat que ha abandonat el sistema educatiu, majors de 15 anys i amb la pretensió *de ganxo* per obtenir el Graduat Escolar. L'atenció d'aquest col·lectiu de joves es fa difícil quan formen part d'un grup d'adults que tenen altres motivacions i interessos i, malgrat això, s'han aconseguit èxits en aquells centres que han comptat amb grups homogenis per a aquestes edats, als quals s'ha pogut atendre específicament; s'està realitzant una extensió progressiva de la xarxa d'Educació d'Adults i la primera premissa és l'atenció d'adults joves sense alfabetitzar i amb una menor prioritat la d'aquells col·lectius d'adolescents que tenen possibilitats d'accés a altres programes.

Un dels models de resposta des dels Centres d'EPA es troba en el Centre Públic EPA-JOVEN *El Carmen* de Vitòria-Gasteiz. Aquest centre depenent del Departament d'Educació del Govern Basc ofereix des de fa anys una nova possibilitat a aquells joves que abandonen l'EGB o els Ensenyaments Mitjans sense haver obtingut el Graduat Escolar o un altra titulació, amb la finalitat de poder continuar la seva formació d'una manera diferent, orientada a la consecució del Graduat Escolar o a la preparació per a la inserció en el món laboral, o a la continuació de la seva formació, tant en el camp reglat com en l'ocupacional.

Des del curs 1988/89 en el seu currículum estan inclosos els continguts fonamentals del Graduat Escolar, desenvolupats a través d'Àrees Instrumentals i Tallers, amb un plantejament diferencial enfocat a joves que no han superat l'EGB o que han d'abandonar els estudis d'FP o de REM. L'alumne que es matriculi en aquest centre pot romandre-hi d'un a tres anys. Al finalitzar els seus estudis l'alumne pot: continuar la seva formació en els centres d'ensenyança reglada, seguir la seva formació en els centres ocupacionals a través de cursos i incorporar-se al món del treball.

El seu horari és de jornada de matí i tarda i disposa de dos blocs d'activitats: Àrees Instrumentals (40% de la jornada), Mòduls de Matemàtiques,

Llenguatge, Idioma Modern i Sociolaboral i Àrea Tecnològica (60% de la jornada) a través d'àrees de taller d'iniciació a l'ofici funcionant tallers de fusteria, teixit, arts gràfiques, hort, informàtica, electricitat i tecnologia.

C. Formació Professional Adaptada

Els ensenyaments de Formació Professional de Primer Grau (FPI) en els centres en què s'introduí la Reforma d'Ensenyaments Mitjans (REM I), deixaren de tenir com a referència la professionalització i els programes evolucionaren més cap a una forma d'Educació Compensatòria que iniciava, d'una forma bàsica, els alumnes en les habilitats corresponents a una o diverses famílies professionals: cursos *rotatius* en què l'alumnat passa per diferents tallers (mecànica, electricitat, fusta) a la vegada que seguien treballant sobre els seus coneixements bàsics lingüístics, socials o científics a través d'un grup relativament ampli de matèries. Aquesta opció ha estat una resposta bastant comú a les dificultats acadèmiques del col·lectiu que segueix ensenyaments d'FP I i aquest tractament ha estat denominat Formació Professional Adaptada.

D. Aules d'Aprenentatge de Tasques per a alumnes amb necessitats educatives especials

Com a extensió del procés d'integració iniciat en els centres d'E.G.B. es creen en els centres d'Ensenyaments Mitjans, les Aules d'Aprenentatge de Tasques. S'hi atenen els alumnes amb necessitats educatives especials amb edats compreses entre els 16 i els 19 anys. L'objectiu d'aquestes aules és possibilitar el trànsit a la vida adulta a nivell social i laboral. Aquests joves participen en alguns moments del currículum de l'aula ordinària i en altres treballen en l'aula d'aprenentatge de tasques (el currículum per a aquests alumnes es compon d'una àrea instrumental, una àrea prelaboral i una àrea de desenvolupament personal).

E. Programes d'Iniciació Professional

En la mateixa direcció que l'Educació Compensatòria, però amb l'objectiu específic d'assolir la inserció laboral, sorgeixen els Programes d'Iniciació Professional. Es realitzen mitjançant la col·laboració del Departament d'Educació amb els Ajuntaments i Mancomunitats i ofereixen un any de formació professional (iniciació) al segment de joventut major de 16 anys que no compta amb cap qualificació acadèmica ni professional i que ha abandonat el sistema educatiu. D'aquesta forma el Programa d'Iniciació Professional neix com **alternatiu** al Sistema reglat d'ensenyament, assumint la tasca de preparació-adaptació per a joves en transició de l'escola a la vida

**Hem de plantejar-nos si
el futur immediat anirà a seccionar
d'arrel les intencions
compensatòries de les
desigualtats d'origen**

adulta i activa. Aquests projectes experimentats a la Comunitat Autònoma del País Basc s'han realitzat amb la col·laboració del Fons Social Europeu participant de la relació amb els programes de transició (projectes pilot) de la U.E.

Tot aquest ventall d'experiències constitueix un element de referència i una base per al disseny, definició i el desenvolupament dels Programes de Garantia Social establerts a la LOGSE.

Una visió de futur immediat

La primera qüestió que hem de plantejar-nos és si el futur immediat que s'apropa, amb la implantació de l'Educació Secundària Obligatòria, anirà a seccionar d'arrel les intencions compensatòries de les desigualtats d'origen que es tenien al posar en marxa els diferents programes existents en la nostra comunitat, referits al tractament de les necessitats educatives dels adolescents de medi sociocultural desfavorit. Si darrera del llenguatge innovador de la reforma educativa, s'amaga algun dispositiu que impedeix de fet la compensació de les desigualtats d'origen.

Per una banda, la necessitat que cada centre escolar elabori el seu propi Projecte Educatiu i el seu singular Projecte Curricular de Centre, serien les eines que permetrien adequar l'ensenyament a les necessitats del context. De la mateixa manera, els dispositius educatius destinats en l'E.S.O. a donar un adequat tractament a la diversitat en aquesta complexa etapa educativa, ens oferirien una perspectiva positiva d'intervenció educativa. La importància que es dona a l'acció tutorial i a l'orientació personal, acadèmica i vocacional de l'alumnat, incloent en la pròpia tasca docent la dimensió orientadora... Tot això ens permet ser, en un principi, optimistes en relació al fet que el sistema s'adequarà i respondrà a la majoria de l'alumnat.

Malgrat això, quan el propi sistema es planteja com a fita que el 20% de

l'alumnat no aconsegueixi el títol de Graduat en ESO, segons va afirmar el propi conseller d'Educació en la compareixença davant el Parlament Basc, això vol dir en realitat, que el sistema, per molt que vulgui fer, sobrepassarà aquesta fita de fracàs escolar multiplicant-la per 1,5 o 2 punts, a causa de la pròpia inèrcia del mateix que no fa més que posposar la selecció de l'alumnat dos anys més, impeding de fet qualsevol altra oferta formativa reglada, sent els Programes de Garantia Social una oferta educativa no reglada i d'última instància, amb pretensions remotes de poder reinserir els joves en el sistema reglat de formació professional.

És imprescindible una aposta responsable i seria de l'Administració educativa en la dotació de recursos tant humans com formatius que ajudin al canvi d'una mentalitat selectiva i acadèmicista molt instal·lada en el professorat en general i, més en concret, en el professorat d'Ensenyament Mitjà, sobre el qual recaurà la implantació del segon cicle d'E.S.O.

Cal definir les hipòtesis dels *incidents crítics* que possiblement es donaran en poblacions socioculturalment desafavorides. El primer incident es dona en el pas de l'Educació Primària a la Secundària Obligatòria, amb el canvi d'etapa educativa i de centre escolar. Una resposta adequada solament té una sortida: realitzar programes de seguiment, en què intervinguin xarxes educatives i socials de manera que puguin desenvolupar accions d'acompanyament a aquest tipus de preadolescents.

Un altre segon incident crític és possible que es doni en el itinerari del primer al segon cicle d'E.S.O. Molts dels nostres adolescents es veuran en la tessitura de ser inclosos en Programes de Diversificació curricular, però no amb la intencionalitat primera d'aquests programes, sinó amb la soterrada intenció de proporcionar-los una formació de tipus *B*, apartar-los de l'itinerari ordinari i impedir de fet una escolarització normalitzada. Per a molts ensenyants la *Diversificació Curricular* no és més que una manera de separar aquells alumnes *capaços* i aquells altres que per mil motius són considerats *incapaços*, dels quals solament alguns podran obtenir el graduat en ESO, contravenint d'aquesta forma l'esperit de la mesura. I això si no es dona el que ja s'anuncia per les experiències tingudes en altres Comunitats autònomes, on s'ha implantat anticipadament la ESO: enviar directament l'alumnat major de 16 anys a Programes de Garantia Social, i deixar de banda l'esforç adaptador i diversificador del currículum que permeti als joves obtenir el corresponent títol i potenciar d'aquesta forma la seva inserció en la formació postobligatòria, que garantirà una major qualificació professional i un autèntic mitjà de promoció personal.

Tot això sense fer menció dels intents dels partits conservadors i determinats sectors del partit en el govern d'iniciar una elecció i presa de decisions de

futur als 15 anys, cercant la comprensivitat de l'etapa educativa en aquesta edat, encara que es potenciïn segones vies per a complir el criteri d'obligatorietat tirant per terra un dels avenços educatius que havia aconseguit la nostre societat amb l'aprovació de la LOGSE.

En definitiva, és precís tenir en alerta aquelles alarmes que ens permetin anar corregint els signes educatiu-involucionistes. tot això passa indiscutiblement per la configuració de Projectes Educatius i Curriculars des d'una perspectiva compensadora i de resposta a les necessitats dels col·lectius menys afavorits de la nostra societat, sense oblidar la cooperació de xarxes comunitàries, socials i educatives, que complementin intervencions i possibilitin el desenvolupament del conjunt de capacitats que els nostres nois i noies tenen en potència.■

Rafael Mendía Gallardo
Pedagog.

Responsable del Area de necesidades educativas especiales
Instituto para el Desarrollo Curricular y Formación del Profesorado
Dto. Educación Universidades e Investigación. Gobierno Vasco

Bibliografía

- **VVAA**(1986) *Proyecto del Centro de Educación Compensatoria de Vitoria-Gasteiz*. Dto. de Educación Universidades e Investigación. Gobierno Vasco .Vitoria-Gasteiz.
- **Gobierno Vasco** (1987) *La pobreza en la Comunidad Autonoma Vasca*. Servicio central de publicaciones del Gobierno Vasco. Vitoria-Gasteiz
- **Espín,J.V**(1987) *Lectura, lenguaje y educación compensatoria*. Oikos Tau. Barcelona
- **Gobierno Vasco**. (1987) *Menores institucionalizados en la Comunidad Autonoma Vasca*. Servicio central de publicaciones del Gobierno Vasco. Vitoria-Gasteiz
- **VVAA**. (1988) *Diseño Curricular del Centro de Educación Compensatoria de Vitoria-Gasteiz*. Dto. de Educación Universidades e Investigación. Gobierno Vasco .Vitoria-Gasteiz.
- **Gobierno Vasco** (1994) *Decreto de Desarrollo Curricular*. Dto. de Educación Universidades e Investigación. Gobierno Vasco. Vitoria-Gasteiz
- **Gobierno Vasco**(1994) *Propuesta-Marco para los Programas de Garantía Social*. Dto. de Educación Universidades e Investigación. Gobierno Vasco .Vitoria-Gasteiz.
- **María Dolores Muzas y otros** (1992) *Pograma Diverso*. Programa de Diversificación Curricular en la E.S.O.